

wat voor hem verborgen bleef. Een oud-controleur in een van de afdelingen van West-Java stelde in '61 op schrift dat hem

'destijds gebleken (was) dat er ook door *loerahs* wel een beetje geknoeid werd. Als landrechter kwam ik overal en daarbij bleek mij duidelijker dan op de bestuursconferenties wat er achter de schermen voorviel. Door de *wedono's* werd tegenover ons veelal comédie gespeeld . . . (Zij) waren ook altijd poeslief tegen mij . . . Van contact met de bevolking kwam niet veel terecht. Het is mij trouwens nooit duidelijk geweest, wat met dit contact zou kunnen worden bereikt . . . Rechtstreeks contact tussen een bestuursambtenaar en tweehonderdduizend Soendanezen, belachelijk! Het contact liep via de inlandse bestuurambtenaren en die konden je van alles voorschotelen. Er kwamen wel eens knoeierijen aan het licht door anonieme brieven, maar als de ene knoeier er uit was gewerkt, kwam de andere daarvoor terug.¹

Negatiever nog oordeelt Heather A. Sutherland op grondslag van haar onderzoek naar het beleid van de Javaanse bestuursaristocratie, de *prijaji*, in de laatste decennia van het Nederlandse regime:

'Volgens Batavia waren de *prijaji* functionarissen die via de regeringskanalen werkten. In werkelijkheid was dat niet zo. Iedere *prijaji* had zijn eigen web van spionnen en betaalde informanten.² De meesten beschermden ook de plaatselijke geweldplegers en misdadigers, omdat ze bruikbaar konden zijn vanwege de angst en het respect dat ze inboezemden. Wanneer een misdaad was begaan en de *prijaji* moest die oplossen, dan deed hij een beroep op zijn spionnen en 'zware jongens'. Kon de schuldige niet worden opgespoord, dan kreeg soms een onschuldige de schuld. De *prijaji* gebruikten hun positie om giften en gunsten in de wacht te slepen, om diegenen die weerstand boden te straffen, om carrières van vrienden en cliënten te bevorderen. Op die manier handhaafden ze hun invloed. Dat speelde zich af achter de façade van de rationele koloniale staat.

Volgens de officiële Nederlandse lezing van het bestuur op het platteland was er sprake van een keurige hiërarchie . . . De onofficiële Javaanse werkelijkheid echter berustte als vanouds op manipulatie van verwantschaps- en cliënt-relaties; daarbij kwamen nu ook de Europese meesters die gemanipuleerd moesten worden. De twee elementen vonden elkaar in een gecompliceerd theaterstuk waarin ze wel met elkaar optraden maar elkaar ook uit de weg gingen. Het was een spel: ieder beschermde zijn eigen positie en hield de onaangename werkelijkheid verborgen.³

¹ J. Bakker: 'Tien bewogen jaren' (1961), p. 6 (IC, 63 522). ² Dit kan slechts voor de hoogste *prijaji* gegolden hebben, die voldoende geld tot hun beschikking hadden. ³ Heather A. Sutherland in *Geld en Geweten*, dl. II, p. 206.